

Meertaligheid in de Belgische administratie: Duits in theorie en praktijk¹

door

Anneleen VANDEN BOER

Zusammenfassung

In diesem Artikel wird die rechtliche Stellung, die die deutsche Sprache in Belgien im Laufe der Zeit in der belgischen Verwaltung eingenommen hat, analysiert. Anhand dieser Analyse möchte ich die vorgeschriebene Sprachgesetzgebung hinsichtlich der deutschen Sprache in belgischen Verwaltungsangelegenheiten mit der täglichen Sprachpraxis vergleichen und untersuchen welche Faktoren eine eventuelle Diskrepanz bestimmen. Dafür werden unterschiedliche Parameter bei den betroffenen Politikern, Bürgern und Beamten geprüft werden.

INLEIDING

Sinds het ontstaan van België is Duits één van de Belgische landstalen. De Duitstalige minderheid bleef steeds op de achtergrond en mengde zich niet in het communautaire gesprek tussen Vlamingen en Walen.² Toch heeft ook het Duits zijn sporen in het Belgische politieke landschap nagelaten. In dit artikel zal ik een overzicht geven van de

¹ Ik zou graag Wim Vandenbussche, Kristine Horner, Guido Vanden Wyngaerd en Jeroen Van Craenenbroeck willen bedanken voor hun hulp bij het schrijven van dit artikel. Mijn dank gaat ook naar mijn informanten Bernard Collas, Karl-Heinz Lambertz, Marcel Lejoly en Theo Van Santen voor hun waardevolle bijdrage. Ook dank aan het publiek aanwezig op de herfstvergadering van de Koninklijke Zuid-Nederlandse op 20 oktober 2007 voor hun enthousiaste feedback.

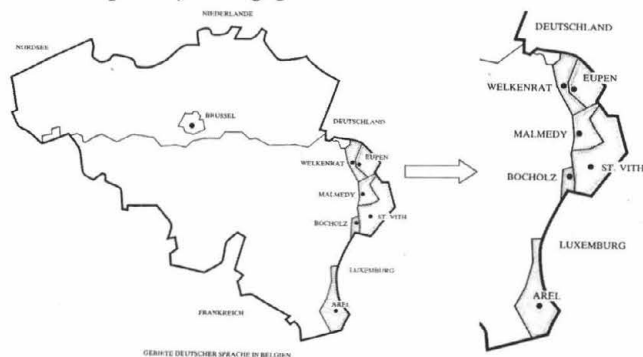
² Enerzijds kwam dat door hun kleine aantal, anderzijds is dat gedrag te verklaren door de bewogen geschiedenis van de Duitstalige gebieden in België. Altbelgien (de gebieden rond Welkenrat, Bocholz en Arel) hoort sinds 1830 bij België en het gebied werd na 1839 verfranst. Aanvankelijk gebeurde dat onder politieke druk, later uit eigen beweging om zich te distantiëren van het Duitse Rijk. Neubelgien (de gebieden rond Eupen, Sankt-Vith en Malmédy) hoort pas sinds het Verdrag van Versailles (1920) bij België en was na de Tweede Wereldoorlog het slachtoffer van zware repressies. Zie ook de kaart "de geografische ligging van de Duitstalige gebieden in België".

Belgische taalwetgeving inzake Duits. Het eerste deel van het overzicht is diachroon en bestrijkt de periode van 1830 tot 1980. Het tweede deel analyseert de huidige taalwetten (stand juli 2007).

De hier beschreven analyse van de taalwetgeving inzake Duits, ofwel van de 'situatie de jure' (SDJ), zal als basis dienen om de terugkoppeling te maken met de taalpraktijk van het Duits, ofwel de 'situatie de facto' (SDF). Door dat verband te leggen, wil ik kijken of de overheidscommunicatie met Duitstalige Belgen in realiteit afwijkt van de voorschriften. Het doel is om een algemeen antwoord te kunnen formuleren op de vraag welke factoren de discrepantie tussen de SDJ en de SDF bepalen in Belgische minderhedenbeelden.

Om een antwoord op die onderzoeksvraag te vinden, zullen verschillende openbare diensten onderzocht worden op hun dagelijkse contacten met Duitstalige Belgen. De resultaten van dat onderzoek zullen vervolgens in verband gebracht worden met de praktische toepassing van andere minderhedentaalbeelden in België. Denk daarbij aan de taalfaciliteiten voor de Franstalige minderheid in de rand van Brussel, de Franstalige minderheid in Eupen en Sankt-Vith en de minderhedengroepen in de taalgrensgemeenten. Er zal ook gekeken worden naar de situatie van de Nederlandstaligen in Brussel. Vanuit methodologisch oogpunt moet erop gewezen worden dat de Nederlandstaligen in Brussel niet zomaar te vergelijken zijn met andere inheemse taalminderheden. Ook al zijn de Nederlandstaligen in Brussel in de praktijk een minderheidsgroep (volgens sommige bronnen maken de Nederlandstalige Brusselaars maar 8% van het totaal aantal inwoners uit), in de zin van de taalwetgeving zijn ze het niet. Brussel is officieel een tweetalig gebied en zowel de Nederlands- als de Franstaligen hebben wettelijk gezien gelijke rechten.

In het laatste deel van dit artikel zal toegelicht worden hoe dit onderzoek in de praktijk aangepakt zal worden.

Kaart 1: De geografische ligging van de Duitstalige gebieden in België

2. HET DUITSE TAALGEBRUIK IN BELGISCHE BESTUURSZAKEN: EEN DIACHROON OVERZICHT³

2.1 *Het ontstaan van België*

Toen de voorlopige regering op 4 oktober 1830 België onafhankelijk verklaarde, telde de nieuwe staat ongeveer 250.000 Duitstalige inwoners. De nieuwe regering verkondigde onmiddellijk een aantal vrijheden, waaronder de taalvrijheid, die niet toegestaan was onder de Hollandse heerschappij. Die maatregel wordt bevestigd door artikel 30 van de grondwet⁴: “Het gebruik van de in België gesproken talen is vrij; het kan niet worden geregeld dan door de wet en alleen voor handelingen van het openbaar gezag en voor gerechtszaken.” Naast het Frans en het Nederlands was het Duits een van de officiële landstalen. Het Frans werd echter de facto de enige ambtstaal voor wetten en decreten.⁵

2.2 *Na het protocol van London*

Sinds 1840, na het gebiedsverlies ten gevolge van het protocol van London, bleef nog maar een vijfde van de oorspronkelijk Duitstalige bevolking over.⁶ In de overgebleven Duitstalige gebieden maakte het Frans als officiële taal opgang. De pas gestichte staat had nog geen taalwetgeving en de voorlopige regering verkoos het Frans. De staat werd bovendien geleid door een jonge Franstalige elite die vaak geen Duits kende. Om toch de controle over alle delen van het land te kunnen behouden, werden Franstalige ambtenaren naar de Duitstalige gebieden gestuurd. Kennis van het Frans werd er al snel een noodzaak.

Het duurde tot het einde van de 19de eeuw voor de regering, op zijn minst sporadisch, weer met het Duits rekening hield. Meerdere keren hoorde men uit de Duitstalige gebieden de eis om het Duits juridisch

³ Voor meer informatie zie ook: Pabst 1979, Bergmans 1986.

⁴ In 1830 droeg het artikel met de tekst over de taalvrijheid het nummer 23.

⁵ De artikelen 1 en 2 van het decreet van 16 november 1830 luiden als volgt: “Art. 1er. Le Bulletin officiel des lois et actes du gouverneur sera publié en français. [...] 2. Dans les provinces où la langue flamande ou allemande est en usage parmi les habitants, les gouverneurs publieront dans leur mémorial administrative, une traduction flamande ou allemande des lois et actes du gouvernement qui seraient applicables à toute la Belgique, et des actes particuliers qui ne concerneraient que leur province. » (Pasinomie 1830-1831: 82-83; Bulletin des arrêtés et actes du gouvernement provisoire de Belgique, 20 november 1830, Nr. 33).

⁶ Na de internationale erkenning van zijn onafhankelijkheid in 1839 verloor België (voornamelijk Duitstalige) gebieden in het noordoosten (de huidige provincie Nederlands-Limburg) en in het zuiden (grote delen van het huidige Groothertogdom Luxemburg).

gelijkwaardig te maken aan het Frans, vooral in het kader van de 'gelijkheidswet' van 1898, die het Nederlands dezelfde rechten toekende als het Frans en zo beide talen tot gelijkwaardige ambtstalen maakte.

2.3 Het Verdrag van Versailles

Na de Eerste Wereldoorlog ging er opnieuw aandacht naar het Duits in België. In 1920, na het Verdrag van Versailles, annexeerde België Eupen, Malmédy en Sankt-Vith. De grondig veranderde situatie zette aan tot nieuw beraad. Men wilde de nieuwe Duitstalige gebieden zo snel mogelijk integreren in de Belgische politieke, juridische en sociale structuren. De toestand die daaruit voortvloeide, werd onder andere gedocumenteerd door de berichten van het Harmel-centrum⁷. Hoewel het centrum nooit veel aandacht heeft besteed aan de Duitstalige gebieden, vermeldde het toch dat in het geannexeerde gebied de taalwetten niet voldoende werden toegepast en drong het erop aan de Duitstalige gebieden een eigen wettelijke basis toe te kennen.

2.4 De ontwikkeling van de huidige taalwetgeving

Na de Tweede Wereldoorlog nam de interesse in de taalproblematiek toe en leidden de politieke ontwikkelingen tot een steeds grotere erkenning van het Duits. In 1932 raakten de drie traditionele partijen – de christendemocraten, de socialisten en de liberalen – het eens om de Belgische taalproblemen op te lossen. Zo ontstond op 28 juni 1932 de taalwetgeving inzake bestuurszaken, waarin het 'territorialiteitsprincipe' wordt beschreven. Het territorialiteitsprincipe betekent dat de bestuurstaal bepaald wordt door de taal van het gebied, waar het bestuur of een contact met de openbare diensten plaatsvindt. Problematisch voor de toepassing van die wet was de afwezigheid van duidelijk afgegrensde taalgebieden.

In 1963 werden op basis van de vorige wet vier taalgebieden gevormd: het Nederlandse, het Franse, het Duitse en het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. De daaropvolgende grondwetsherziening van 1970, die aan Vlaanderen en Wallonië meer autonomie gaf, had ook positieve gevolgen voor het Duitstalige gebied.

⁷ De wet van 3 mei 1948 richtte het 'Studiecentrum voor het uitwerken van een nationale oplossing voor de sociale, politieke en juridische vraagstukken van de verschillende gewesten van het land' op, dat ook het Harmel-centrum werd genoemd. Het dankt zijn naam aan zijn stichter, christendemocraat, parlementslid en voormalig eerste minister Harmel.

In de periode 1970-1971, in de schaduw van de staatshervorming, ontstond namelijk de Duitse cultuurgemeenschap⁸. Duits werd daardoor de officiële taal in het Duitse taalgebied (Eupen en St-Vith) met taalfaciliteiten voor Franstaligen. Malmédy werd toegewezen aan de Franse Gemeenschap met taalfaciliteiten voor Duitstaligen. Door de taalfaciliteiten heeft de burger de mogelijkheid om zijn taal te gebruiken in zijn contacten met openbare diensten en kan hij zijn documenten in zijn eigen taal verkrijgen.⁹

Met de tweede staatshervorming in 1980, werd de Duitse Cultuurgemeenschap omgevormd tot de Duitstalige Gemeenschap.¹⁰ Sindsdien heeft ze een eigen regering, die o.a. bevoegdheid heeft over culturele en persoonsgebonden aangelegenheden.

De positieve ontwikkeling voor het gebruik van het Duits in de nieuwe Duitstalige gebieden werd niet doorgetrokken in de gebieden die van oudsher Duitstalig waren, d.w.z. de gemeentes rond Montzen, Bocholz en Arel. Enkel voor de gemeentes rond Montzen, gelegen in de provincie Luik, gelden bepaalde uitzonderingen. Elk van die gemeentes kan zelf uitmaken of ze aanspraak wil maken op het systeem van de faciliteiten. "Keine der Gemeinden hat diesen Antrag gestellt, und die inzwischen erfolgte Zusammenlegung der Gemeinden (nur drei blieben übrig) vereinfacht diese Möglichkeit nicht." (Kern 1989: 32). De oude Duitstalige gebieden van België zijn bijgevolg vergaand verfranst.

3. HET DUITSE TAALGEBRUIK IN BELGISCHE BESTUURSAZAKEN: EEN SYNCHROON OVERZICHT¹¹

3.1 *Inleiding*

De geografische positie is erg belangrijk voor de toepassing van de taalwetten. Die taalwetten houden namelijk niet alleen rekening met de indeling in taalgebieden (cf. supra), maar ook met een indeling van de

⁸ In het kader van diezelfde staatshervorming ontstonden, naast de Duitse Cultuurgemeenschap, ook de Nederlandse en Franse Cultuurgemeenschap, het Vlaamse en het Waalse gewest en het Brussels-Hoofdstedelijk Gewest.

⁹ Er bestaan taalfaciliteiten voor Franstaligen in zes Vlaamse gemeenten rond Brussel, voor Frans- resp. Nederlandstaligen in de Vlaamse resp. Waalse taalgrensgemeenten, voor Franstaligen in de Duitstalige gemeentes Eupen en Sankt-Vith en voor Duitstaligen in de Waalse gemeentes van het Malmédysse.

¹⁰ De Nederlandse en Franse Cultuurgemeenschap werden eveneens omgevormd tot Vlaamse en Franse Gemeenschap.

¹¹ Voor meer informatie zie ook: Renard 1983, Van Santen 2002, Gosselin 2003, Clement 2003, De Pelsmaecker 2004, Stangherlin 2005, Muylle & Stangherlin 2006.

openbare diensten volgens plaatselijk, gewestelijk of nationaal niveau. Het taalgebied waar de zetel van een openbare dienst zich bevindt én het feit of een dienst plaatselijke, gewestelijke of nationale bevoegdheden heeft, is bepalend voor de taalwetten waar de dienst zich aan moet houden. Ook de woonplaats van de burger die in contact komt met een openbare dienst kan het gebruik van de taalwetten beïnvloeden. Ten slotte heeft ook de aard van de betrekking die tussen een openbare dienst en een burger bestaat invloed op het gebruik van de taalwetten.

Daarom zal ik eerst de verschillende openbare diensten per niveau en de verschillende soorten contacten met openbare diensten toelichten, voor ik bespreek waar en wanneer het Duits in Belgische bestuurszaken gebruikt moet worden.

3.2 Openbare diensten

De taalwetgeving maakt een onderscheid tussen plaatselijke, gewestelijke en nationale diensten. Die indeling heeft betrekking op de diensten binnen de prefederale logica en moet dus ook in die zin verstaan worden. Diensten van de Gemeenschappen en Gewesten vormen derhalve een aparte categorie.¹²

Plaatselijke diensten zijn overheidsdiensten die bevoegd zijn voor een gebied dat niet groter is dan één gemeente. Het betreft hier dus het gemeentelijk niveau. Voorbeelden zijn de gemeentepolitie, gemeentelijke postkantoren, OCMW-kantoren, metrostations, enz.

Gewestelijke diensten zijn overheidsdiensten die bevoegd zijn voor méér dan één gemeente, maar niet voor een gebied dat het hele land bestrijkt. Dikwijls zijn het territoriaal gedecentraliseerde afdelingen van een centraal bestuur, bv. intercommunales.

Nationale diensten zijn overheidsdiensten waarvan de bevoegdheid het hele land bestrijkt, bv. de verschillende ministeries, het Algemeen Rijksarchief, het KMI, de Koninklijke Muntschouwburg, enz.

3.3 Contacten met openbare diensten

In de taalwetgeving worden alle contacten tussen burger en overheid nauwkeurig aan welbepaalde regels onderworpen. Er bestaan vier verschillende contactmogelijkheden:

¹² Voor wat het minderhedentaalbeleid in België betreft, loopt de taalwetgeving waaraan de regeringen en commissies van Gemeenschappen en Gewesten zich moeten houden gelijk met die voor de nationale diensten. De diensten van de Brusselse Hoofdstedelijke Executieve, de colleges van de Vlaamse en Franse Gemeenschapscommissies en het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie vormen een uitzondering: van deze diensten kan het gebruik van het Duits niet verlangd worden.

(1) Betrekkingen met particulieren: hiervan is sprake wanneer de overheid zich mondeling of schriftelijk rechtstreeks tot één welbepaalde burger richt, bv. invulformulieren, hulp aan het loket, bankuittreksels, aanslagbiljetten voor belastingen, pensioenfiches, facturen, enz.

(2) Het opstellen van akten uit de burgerlijke stand: een akte is een geschrift waarin een handeling wordt opgetekend en dat ertoe dient om die handeling te bewijzen (Renard 1983), bv. geboorteakte, huwelijksakte, enz.

(3) Getuigschriften, verklaringen, machtigingen en vergunningen; getuigschriften zijn schriftelijke bewijzen uitgaande van een overheidsdienst, die vaststellen dat iets werkelijk is, bv. identiteitskaarten, trouwboekjes, diploma's, studiegetuigschriften, rijbewijzen, fiscaal kenteken voor auto's, pensioensbewijzen, enz.

Met verklaringen worden officiële documenten bedoeld, uitgaande van overheidsdiensten.

Machtigingen zijn officiële documenten die uitgaan van een overheidsdienst waarbij een bepaalde toestemming wordt verleend. Machtigingen kunnen in de vorm van een vergunning verstrekt worden, bv. standplaatsvergunning op markten.

(4) Berichten, mededelingen en formulieren: hiermee worden berichten en mededelingen bedoeld die niet tot een individuele persoon zijn gericht, maar wel tot een anoniem publiek, bv. benamingen van instellingen, omzendbrieven, aanplakbrieven, folders, brochures, overheidsmededelingen in de pers, verkeerssignalisatie, teksten op parkeermeters, vermeldingen voor trein, tram, bus, gedenkplaten, uithangborden van de overheden, de sprekende klok, teksten in telefoonboeken, internetsites, enz.

Een formulier is een onvolledig gedrukte tekst die door het publiek zelf moet worden aangevuld, bv. kleefstrookjes van het ziekenfonds.

3.4 Het Belgische minderhedentaalbeleid voor Duitstalige Belgen

Hierna zal ik vereenvoudigd het Belgische minderhedentaalbeleid voor Duitstalige Belgen weergeven op basis van de huidige taalwetten. De indeling plaatselijk – gewestelijk – nationaal en de opsplitsing volgens de aard van het contact tussen burger en overheid wordt aangehouden. Tussen haakjes wordt weergegeven naar welk artikel uit de taalwetten ('gecoördineerde wetten op het taalgebruik in bestuurszaken' (herwerkte druk van 13 juni 2007)) verwezen wordt.

Aangezien de Duitstalige minderheid in België in de gemeentes Eupen, Sankt-Vith en Malmédy woont, zal steeds naar die gemeentes verwezen worden. Het is daarbij belangrijk te weten dat deze gemeen-

tes allemaal tot het Waals Gewest behoren en dat Malmédy zelfs deel uitmaakt van de Franse Gemeenschap. De gemeenten rond Eupen en Sankt-Vith daarentegen vormen zelf de Duitstalige Gemeenschap.

3.4.1 Plaatselijke diensten gevestigd in Eupen en Sankt-Vith

In hun rechtstreekse contacten met de burgers moeten de diensten het Duits of het Frans gebruiken, volgens de wens van de burger (Art. 12). De akten worden in het Duits opgesteld en op vraag kan een Franse vertaling verkregen worden. Getuigschriften, verklaringen, machtigingen en vergunningen worden in het Duits of het Frans opgesteld, volgens de wens van de burger (Art. 13 & 14). De berichten, mededelingen en formulieren die voor het publiek bestemd zijn, worden in het Duits en in het Frans opgesteld (Art. 11).

3.4.2 Plaatselijke diensten gevestigd in Malmédy

In hun rechtstreekse contacten met de burgers moeten de diensten het Duits of het Frans gebruiken, volgens de wens van de burger (Art. 12). De akten worden in het Frans opgesteld en op vraag kan een Duitse vertaling verkregen worden. Getuigschriften, verklaringen, machtigingen en vergunningen worden in het Duits of het Frans opgesteld, volgens de wens van de burger (Art. 13 & 14). De berichten, mededelingen en formulieren die voor het publiek bestemd zijn, worden in het Frans opgesteld. Alleen wanneer de gemeenteraad dit goedkeurt, kunnen ze in het Frans én het Duits opgesteld worden (Art. 11).

3.4.3 Gewestelijke diensten met bevoegdheid over Eupen en Sankt-Vith

In hun rechtstreekse contacten met de burgers moeten de diensten het Duits of het Frans gebruiken, volgens de wens van de burger. De akten worden in het Duits opgesteld en op vraag kan een Franse vertaling verkregen worden. Getuigschriften, verklaringen, machtigingen en vergunningen worden in het Duits of het Frans opgesteld, volgens de wens van de burger. De berichten, mededelingen en formulieren die voor het publiek bestemd zijn, worden in het Duits en in het Frans opgesteld (Art. 34 & 36).

3.4.4 Gewestelijke diensten met bevoegdheid over Malmédy

In hun rechtstreekse contacten met de burgers moeten de diensten het Duits of het Frans gebruiken, volgens de wens van de burger. De akten

worden in het Frans opgesteld en op vraag kan een Duitse vertaling verkregen worden. Getuigschriften, verklaringen, machtigingen en vergunningen worden in het Duits of het Frans opgesteld, volgens de wens van de burger. De berichten, mededelingen en formulieren die voor het publiek bestemd zijn, worden in het Frans opgesteld. Alleen wanneer de gemeenteraad dit goedkeurt, kunnen ze in het Frans én het Duits opgesteld worden. en in het Frans opgesteld (Art. 34 en 36).

3.4.5 Nationale diensten

In hun rechtstreekse contacten met Duitstalige burgers moeten de diensten het Duits gebruiken. De diensten stellen de akten, getuigschriften, verklaringen, machtigingen en vergunningen voor Duitstalige burgers in het Duits op. De berichten en mededelingen die ze rechtstreeks aan het publiek richten, worden in het Duits aan het Duitssprekende publiek ter beschikking gesteld. In het Duits gestelde formulieren worden zo nodig ter beschikking gesteld van het Duitssprekend publiek (Art. 40 en 42).

3.5 Conclusie

Voorgaande samenvatting geeft een beeld van hoe het Belgisch minderhedentaalbeleid per minderheidsgroep beschreven kan worden. Dit soort analyse van de oorspronkelijke wettekst is noodzakelijk om in een later stadium de terugkoppeling met de praktijksituatie te kunnen maken. Om de theoretische taalwetgeving eenvoudig te kunnen vergelijken met de taalpraktijk, is de analyse van de wettekst hieronder schematisch weergegeven. In die tabel kunnen snel de mogelijkheden m.b.t. het gebruik van het Duits vastgesteld worden. Het standpunt van de Duitstalige burger wordt steeds als uitgangspunt genomen.

Communicatie tussen de openbare diensten en de Duitstaligen in Eupen en Sankt-Vith

aard betrekking	DE persoon	akten	getuigschriften, verklaringen,...	bekendmakingen, mededelingen, formulieren
nationale diensten	DE	DE	DE	DE*
gewestelijke diensten	DE of FR	DE, FR op aanvraag	DE of FR	DE en FR
lokale diensten	DE of FR	DE, FR op aanvraag	DE of FR	DE en FR

*Duitstalige formulieren ter beschikking indien nodig

Communicatie tussen de openbare diensten en de Duitstaligen in Malmédy

aard betrekking	DE persoon	akten	getuigschriften, verklaringen,...	bekendmakingen, mededelingen, formulieren
nationale diensten	DE	DE	DE	DE*
gewestelijke diensten	DE of FR	FR, DE op aanvraag	DE of FR	FR/FR en DE als ok gemeenteraad
lokale diensten	DE of FR	FR, DE op aanvraag	DE of FR	FR/FR en DE als ok gemeenteraad

*Duitstalige formulieren ter beschikking indien nodig

Tabel 1 : Het gebruik van het Duits in Belgische bestuurszaken

Als twee talen verbonden zijn door “of”, betekent dat dat de burger de keuze heeft tussen beide talen. Wanneer bij wet een verplicht tweetalig document moet worden opgesteld, zijn de twee talen in het schema opgenomen en verbonden met “en”. Wanneer de burger niet op eenvoudige vraag een bepaalde taal kan verlangen, maar daartoe een expliciete aanvraag moet indienen, is de taal vermeld die in eerste instantie wordt gebruikt, gevolgd door “[andere taal] op aanvraag”.

4. DISCREPANTIE TUSSEN DE SDJ EN DE SDF M.B.T. HET DUIJS IN BELGIË: BEPALENDE FACTOREN

4.1 *Onderzoeksvraag*

Zoals ik al in de inleiding vermeldde, zal de hierboven uitgevoerde analyse van de taalwetgeving inzake Duits (SDJ) als basis dienen om een vergelijking te maken met de taalpraktijk van het Duits (SDF). Het is de bedoeling te onderzoeken welke factoren bepalen of de overheidscommunicatie met Duitstalige Belgen in realiteit afwijkt van de voorschriften. Om een antwoord op die vraag te vinden, zullen verschillende openbare diensten onderzocht worden op hun dagelijkse communicatie met Duitstalige Belgen.

4.2 *Ontwikkeling van het onderzoek*

De onderzoeksvraag “Welke factoren bepalen de afwijking tussen de SDJ en de SDF in een minderhedentaalbeleid?” kan slechts beantwoord worden als de SDJ grondig bekend is. Ik moet m.a.w. duidelijk weten welke rechten en plichten de overheidsdiensten hebben t.o.v. de verschillende minderheidsgroepen op de verschillende niveaus (plaatselijk, gewestelijk en nationaal). Een analyse van de verschillende minderhedentaalbeelden, zoals die hierboven voor de Duitstalige minderheid is uitgewerkt, is dus in de eerste plaats noodzakelijk.

Om verder te gaan dan een case study en om tot een algemenere vraagstelling te komen, zal het onderzoek uitgebreid worden naar alle taalminderheden in België. De Duitstalige minderheid zal als referentiepunt genomen worden omdat ze de enige taalminderheid in België is die tot op nationaal niveau bescherming geniet. De andere taalminderheden zullen parallel met die groep vergeleken worden voor wat overheidscontacten op plaatselijk, gewestelijk en nationaal vlak betreft.

Een volgende stap in het beantwoorden van de onderzoeksvraag is het meten van de factoren die bepalend kunnen zijn voor de afwijking tussen de SDJ en de SDF. Om het onderzoek zo open en objectief

mogelijk te houden, moeten alle denkbare variabelen bij deze fase betrokken worden. Voor iedere variabele wordt vervolgens een wetenschappelijk verantwoorde test uitgewerkt.

4.2.1 Variabelen

4.2.1.1 Spelers

In dit onderzoeksproject spelen verschillende spelers een rol :

(1) Beleidsmakers: de bevoegde ministers voor het formuleren van de taalwetgeving.

(2) Ambtenaren: de ambtenaren werkzaam in de verschillende openbare diensten waar een minderhedentaalbeleid toegepast wordt. Daartoe behoren plaatselijke, gewestelijke en nationale diensten.

(3) Burgers: alle burgers die tot een minderheidsgroep in België behoren en in contact komen met de openbare diensten.

Bij de drie spelers zal in de eerste plaats rekening gehouden worden met het profiel (leeftijd, geslacht, moedertaal, opleiding, woonplaats). Verder wordt de feitenkennis van de taalwetgeving gemeten (objectieve kennis en interpretatie) en zullen ook parameters die betrekking hebben op de toepassing of uitvoering van het taalbeleid, getest worden (talenkennis, tolerantie, intentie, gebruik).

Uiteraard is het binnen het kader van dit doctoraatsproject niet mogelijk om alle betrokkenen te onderzoeken. Daarom zal ik voor iedere categorie een aantal personen selecteren. Bij de groep beleidsmakers zal het een aantal bevoegde ministers betreffen die in het verleden en/of heden een belangrijke invloed op de taalwetgeving hebben uitgeoefend. In de groep ambtenaren selecteer ik een aantal plaatselijke, gewestelijke en nationale diensten (afhankelijk van de taalminderheid die onderzocht wordt) waarmee de burger in het dagelijkse leven regelmatig in contact komt. De individuele onderzoeksresultaten van de ambtenaren worden per openbare dienst gebundeld om tot een doorsnee resultaat per dienst te komen. Wat de burgergroep betreft, zal gewerkt worden met steekproeven binnen de betrokken minderheid.

4.2.1.2 Omkadering

Met omkadering bedoel ik de context waarbinnen de minderheid leeft. Tot de omkadering horen de parameters 'geografische ligging', 'historische achtergrond', 'demografische gegevens', 'economische welvaart', 'graad van politieke autonomie' en 'verspreiding van taal en cultuur'. De eerste twee parameters zullen per taalminderheid beschreven wor-

den om een sluitend beeld te schetsen. Voor de andere parameters zal er een score gegeven worden, waarbij de Duitstalige minderheid als referentiepunt genomen wordt. M.a.w.: voor de andere taalminderheidsgroepen wordt op een schaal aangegeven of ze 'beter' of 'slechter' scoren dan de Duitstalige minderheid.

De demografische gegevens (grootte van de taalminderheidsgroep)¹³ en de economische welvaart (bv. gemiddeld loon) worden via bestaande (statistische) databanken opgezocht. De 'graad van politieke autonomie' kan bepaald worden door het aantal bevoegdheden te tellen die de taalgroep heeft waartoe de taalminderheid behoort op het territorium waar de taalminderheid leeft.

Voor de 'verspreiding van taal en cultuur' kan bv. nagegaan worden hoeveel theatervoorstellingen er plaatsvinden in de gemeenten waar minderheidsgroepen wonen en hoeveel ervan aangeboden worden in de taal van de minderheidsgroep. Analooq zal ook gekeken worden naar het aantal boeken in de gemeentebibliotheek en hoeveel ervan in de minderheidstaal aangeboden worden.

4.2.1.3 Middelen

Met middelen bedoel ik de financiële middelen die in België ter beschikking staan om het betrokken minderhedentaalbeleid te doen slagen. In de groep 'middelen' wordt gekeken naar de infrastructuur (gebouwen, bureaus, woordenboeken,...) en het personeel (aantal en aantal met bewezen kennis van de minderheidstaal) van de onderzochte diensten. Ik onderzoek ook hoeveel begeleiding (bijscholing voor ambtenaren m.b.t. taal) voor Belgische ambtenaren is voorzien en ga na hoeveel taalonderwijs in de verschillende landstalen door de Belgische scholen wordt aangeboden.

4.3 *Conclusie*

Voorgaand overzicht toont aan hoe complex het is de factoren te achterhalen die bepalen of de SDJ afwijkt van de SDF. Er moet parallel gewerkt worden in de verschillende minderheidsgroepen en bijkomend moeten in al die groepen alle mogelijke variabelen d.m.v.

¹³ Deze parameter is problematisch omdat het in België bij wet verboden is talentellingen uit te voeren. Het aantal burgers dat tot een taalminderheid behoort, is dus niet officieel bekend. Toch bestaan er veel schattingen die gelinkt zijn aan statistische gegevens over thema's die nauw met taalkeuze verbonden zijn. De resultaten voor deze parameter zullen daarom gebaseerd zijn op zulke schattingen.

wetenschappelijk verantwoorde en zeer uiteenlopende tests gemeten worden. Na afloop van de studie hoop ik in staat te zijn een antwoord te kunnen formuleren op de vraag: "Welke factoren bepalen de afwijking tussen de SDJ en de SDF in een minderhedentaalbeleid?". Waarschijnlijk zal die vraag onder invloed van verder onderzoek genuanceerd en/of uitgebreid moeten worden. In ieder geval zal het onderzoek leiden tot een beter inzicht van de dagelijkse taalpraktijk van overheidsdiensten in contact met taalminderheden en van de (verschillende) positionering van de taalminderheidsgroepen in België.

BIBLIOGRAFIE

- BERGMANS, 1986, *Die rechtliche Stellung der deutschen Sprache in Belgien*, Cabay, Louvain-La-Neuve.
- CLEMENTI, 2003, *Taalvrijheid, bestuurstaal en minderheidsrechten. Het Belgisch model*, Intersentia, Antwerpen.
- DE PELSMAEKER, DERIDDER, JUDO, PROOT, VANDENDRIESSCHE, 2004, *Taalgebruik in bestuurszaken*, Die Keure, Brugge.
- GOSSELIN, 2003, *L'emploi des langues en matière administrative: les lois coordonnées du 18 juillet 1966*, Kluwer, Brussel.
- KERN, 1989, *Deutsch als Umgangssprache und Muttersprache in der Europäischen Gemeinschaft*, Europäisches Büro für Sprachminderheiten, Brussel.
- MUYLLE, STANGHERLIN, 2006, Federale wetteksten in het Duits: over de niet-naleving van een arrest van het Arbitragehof en de nood aan een nieuwe Gelijkheidswet, in: *Tijdschrift voor Wetgeving*, 2006, Nr. 1, 3-26.
- PABST, 1979, Politische Geschichte des deutschen Sprachgebiets in Ostbelgien bis 1944, in: *Deutsche Sprache in Europa und Übersee, Berichte und Forschungen*, Auburger, Kloss und Rupp (Eds.), 9-38, Franz Steiner Verlag GmbH, Wiesbaden.
- PASINOMIE, 1830, 1831, 1832 : Collection complète des lois, décrets, ordonnances, arrêtés et règlements généraux qui peuvent être invoqués en Belgique.
- RENARD, 1983, *Talen in bestuurszaken, in de bedrijven en in de sociale betrekkingen*, Story-Scientia, Gent.
- STANGHERLIN (ed.), 2005, *La Communauté germanophone de Belgique-Die Deutschsprachige Gemeinschaft Belgiens*, la Charte, Brussel.
- VAN SANTEN, 2002, *Lokale en regionale politiek. Het taalprobleem in België (G)een oplossing mogelijk (?)*, Vanden Broele, Brugge.